

Az idei évben megkezdtük ásításainkat is a lelőhelyen. A szisztematikus felszíni gyűjtések és a magnetométeres felmérések eredményei alapján feltételezhető neolitikus házhe-lyekre nyitottunk rá két kis méretű, 3×2 m-es szelvényt a le-
lőhely D-i részén, valamint K-i szélén. Célunk az volt, hogy képet alkothassunk a tell közvetlenül övező, adataink alapján a neolitikum – és főképpen a kora tiszai időszak – során intenzi-
ven lakott településrész stratigráfiai viszonyairól, illetve, hogy információkhoz jussunk a külső telepen és a lelőhely perem-
területein azonosított épületek relatív időrendjét, építéstechni-
kai és funkcionális sajátosságait illetően. A D-i szelvényben, ill. annak K-i irányban történt mintegy 1 m²-nyi rábontásában a magnetométeres felmérés során azonosított, S36 jelzetű épü-
let ÉK-i, átégett paticsfalának maradványai mellett egy felte-
hetően a házhoz köthető cölöplyuk, három további árokszerű objektum részlete, valamint két temetkezés került felszínre. A melléklet nélküli, bal oldalára fektetett, K–Ny, ill. DK–ÉNy tájolású, zsugorított csontvázak egyikének lábszárain, ill. a láb-
fejek körül okkernyomokat figyeltünk meg. A rétegtani megfi-
gyelések, ill. az előkerült leletanyag alapján az épület a tiszai kultúra korai időszakához köthető, a sírok a háznál némileg ké-
sőbbre datálhatóak, míg az egyéb objektumok mindenképpen a lelőhely fiatalabb fázisát képviselik, de az azokból napvilágot látott, kis mennyiségű, másodlagos helyzetű neolitikus leleta-
nyag nem alkalmas pontosabb keltezésükre.

A K-i szelvényt a magnetométeres felmérés során azonosít-
tott S6 jelzetű épület DNy-i falára nyitottuk rá. A szántás rétege
alatt vastag, átégett paticsomladék jelentkezett, mely alatt két
nagyobb méretű, az épület szerkezeti elemeiként értelmezhe-
tő cölöplyukat találtunk. A szelvény feltárása során minimális
mennyiségű leletanyag került felszínre, melyek alapján a C¹⁴
minták vizsgálatát megelőzően csupán annyi állapítható meg,
hogy az épület a szakállhádi vagy a tiszai időszakra keltezhető.

Az idény során a tell és a lelőhely egyéb részei rétegtani
viszonyainak, ill. térhasználatának megismerésére irányuló
fűrészmintavételekre is sor került, valamint elkezdődtek a mik-
roregionális szintű geomorfológiai vizsgálatok is.

A projektet támogatja a National Science Foundation (NSF
Senior Grant, NSF-IRES) és a Wenner-Gren Foundation.

Munkatársak: Richard W. Yerkes (Ohio State University),
Paul R. Duffy (University of Toronto), Apostolos Sarris, Nikos
Papadopoulos (Institute for Mediterranean Studies, FORTH,
Rethymno), Roderick Salisbury (University of Leicester),
Maria Cristina Salvi (University of Ferrara/University of Sie-
na), Bácsmegi Gábor, Bóka Gergely (MNM NÖK), Fogas Ottó
(Csongrád Megyei Önkormányzat Múzeumok Igazgatósága),
Guba Szilvia (Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága), Han-
neke Hoekman-Sites (Florida State University), Nagy Balázs
(ELTE TTK), Siklósi Zsuzsanna (ELTE BTK), Athos Agapiou
(Cyprus University of Technology).

GYUCHA ATTILA – WILLIAM A. PARKINSON

Szekszárd, Vármegyeháza. A kápolna szentélye belül, ÉK-i oldal (Fotó: Vizi Márta)

Szekszárd, Vármegyeháza. A kriptá feltárás után
(Fotó: Vizi Márta)

**320. Szekszárd, Vármegyeháza
(KÖH 23352)
(Tolna megye) Ő, Á, Kk, Kú, Tö, Ú**

A Tolna Megyei Önkormányzat építési-bontási engedélyt kapott a 1820/1 hrsz.-ú ingatlanon álló Vármegyeház épületnek belső átalakításához, külső-belső felújításához, valamint az ehhez szükséges bontási munkákhoz. A védett régészeti lelőhely területén talajbolygatással járó, közművekhez kapcsolódó munkákat 2011. március 1. és december 15. között végeztük el. *(Az illusztrációkat lásd a 162–164. oldalon!)*

Az apátsági templomhoz É-ről kapcsolódó, korábban Kozák Károly által Árpád-korinak vélt kápolna feltárását – a megyeháza lehetőségeihez alkalmazkodva – a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat végezte 2009–2010-ben, Petkes Zsolt és Kiss Attila vezetésével.⁷⁸

2011 áprilisában a Wosinsky Mór Megyei Múzeum engedélyt kapott a gótikus kápolna területén is végzendő kutatásokra. A kápolna bemutatáshoz szükséges falbontások miatt, azok kapcsán még további régészeti feltárási munkák váltak szükségessé, de egyúttal a bontások miatt további régészeti megfigyelésekre nyílt lehetőség. A gótikus kápolna bemutatását lehetővé tevő átalakítások során a Vármegyeháza É-i részén több közfalat elbontottak.

⁷⁸ Wosinsky Mór Megyei Múzeum Rég. Ad. 1334-2011.; RKM 2010, 358–360.

Szekszárd, Vármegyeháza. Nyílások az előcsarnokban (Fotó: Vizi Márta)

Szekszárd, Vármegyeháza. Az É-D-i árok
(Fotó: Vízi Márta)

Gótikus kápolna É-i oldal

2011. július folyamán elvégeztem a kápolna körzetében a rom bemutatásához szükséges, a megépítendő támfalig terjedő, és a készítendő támfal alatti terület megelőző feltárását. A munka során a korábban már megtalált Árpád-kori temető további sírjait tártuk fel, melyek mellékleteket nem tartalmaztak.

A kápolna teljes tervezett bemutatásához sikerült pontosítani a kápolna É-i falánál az alapozás külső és belső falsíkját egyaránt, így a kápolna kissé szabályosabb lett. A kápolna É-i fala lényegében párhuzamos a mai épület falával, de úgy is mondhatom, hogy párhuzamos az apátsági templom É-i falával. A nyár folyamán elbontották a kápolna bemutatását akadályozó közfalakat, így teljességgel kibonthatóvá váltak a középkori falak. A közfalak bontáskor több másodlagosan beépített gótikus követ találtunk (boltozati csomópont, borda stb.).

A bemutatáshoz szükséges volt a kápolnát körülvevő külső járószint meghatározása is. A kápolnától É-ra lévő régészeti metsztfalra teljesen egyértelműen meghatározható a Ny-ról K-i felé lejtő középkori járószint; ez megfelel a támpillérek alapozási padka magasságának. A külső járószint az ÉNy-i támpillérnél a mai helyiség (elbontott) padlójától mérve 72 cm mélyen volt.

A két támpillér között a terep lejtése Ny-ról K-i irányba 62 cm. Mindez azt jelenti, hogy a kápolna Ny-i végénél a középkori terepszint igen magas volt, amit Petkes Zsolt dokumen-

tációja is bizonyít. A Ny-i falnál a kápolnán belül egyértelműen megfigyelhető az alapozási padka és a kvaderekből falazott belső falsík. Ugyanennek a falnak a külső felénél nincs felmenő falrész; a megmaradt fal egyértelműen alapozási jegyeket mutat.⁷⁹ A megfigyelések alapján itt maximum egy lépcsős alsó foka lehetett volna a fal közel középső szakaszán, a falstruktúra azonban még azt is kizárja.

A falkorona belső falsíkjánál egyértelműen meglehetett figyelni az itt használt kisebb méretű kvaderek fészkeit. A fészkekbe behelyezve a kvadereket azt látjuk, hogy azok szabályos kötésben lennének az alsó kvadersorral.

Röviden összefoglalva: a Ny-i oldalon ajtó megléte nem bizonyítható, küszöbköre, vagy szárkővekre utaló fészkeket nem találtunk. A Ny-i bejárat helyének vizsgálata azért volt különösen fontos, mert Buzás Gergely a kápolnán egy Ny-i bejáratot rekonstruált.⁸⁰ A kutatási megfigyelések ezt egyértelműen kizárják.

A kápolna közepén egy boltozott kriptát tártunk fel.⁸¹ D-i oldalát a megyeháza építésekor elbontották. *In situ* sírt nem tartalmazott.

2011 októberében a kápolna szentélyének D-i felét, annak az apátsági templomhoz való kapcsolatát volt lehetőség megvizsgálni. A vármegyeháza udvari falának megbontása során tanulmányozhatóvá vált a gótikus kápolna szentélyének az apátsági templomhoz csatlakozó szakaszának maradványa. A vármegyeháza falában megőrződött falmaradványok alapján egyértelművé vált, hogy a kápolna a nyolcszög három oldalával záródott.

A vármegyeháza D-i előcsarnoka

A D-i előcsarnokban a közművezetékek árkaihoz kapcsolódóan végeztem megelőző feltárást. Az előcsarnok D-i fala a 18. század végén készült alaprajzok szerint még a D-i épületszárny külső – udvari – fala volt. Az előcsarnok D-i fala mentén végzett szintsüllyesztés során megtaláltuk a 18. századi vízvezető rendszer hosszabb szakaszát. Ennek É-i falát a későbbi építkezések kapcsán az alsó néhány téglasor kivételével elbontották. A D-i falra ráépült a későbbi épület. A D-i fal szint alatti szakaszán, a középtengelytől K-re több nyílást tártunk fel. Ezen a szakaszon a nyílások és a falszakasz maga igen erősen átégett. Ez minden bizonnyal a forrásokban említett, 1794. évi tűzvészrel hozható összefüggésbe.

A D-i fal Ny-i felén lévő falelválásokhoz kapcsolódóan egy négyszög alakú építményt találtunk, a közepén lévő betöltésben több rétegződést figyeltünk meg. Az építményt a megyeháza előcsarnokbeli padlószintjéhez képest mintegy 30 cm-rel mélyebbi szintre elbontották. Ez az építmény valószínűleg a 18. század végén készült WC és lépcsőház maradványa le-

79 V.ö. Petkes Zsolt ásati dokumentációja: 80. stratigrafiai egység 23352_2010_DIG00482 – 00517 sz. fotókat. Dokumentáció 4.112(157) oldal.) A nyugati fal leírása itt egy hiányzó küszöbkövet tételez fel.

80 Buzás Gergely: Az egyházmegye építészeti emlékei. 611–713. In: A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543) Szerk. Fedules Tamás–Sarbak Gábor–Sümei József, Pécs, 2009., 673, 191. ábra.

81 A kriptá feltárását még Petkes Zsolt kezdte meg.

het. A feltárt maradványok alaprajzi kialakítása azonban nem pontosan egyezik az apátsági épület 1785. évi alaprajzán ezen a részén tervezett bővítésével.

A D-i csarnok bejárata között és a K–Ny-i falra merőlegesen nyitott árokban a bejáratától mintegy 1,5 m-re egy 1 m vastag K–Ny-i falat figyeltünk meg, szintén az elbontott padlósínt alatt. Az árokban a mélyítés során több padlósíntet és pusztulási rétegeket figyeltem meg. Ezek kora a késő középkortól a 18. századig terjed.

Az emeletre vezető közművek miatt áttörték a földemet. Ennek során megfigyelhetővé vált a korai barokk osztópárkány is. Ezt a mai díszterem előtti részen, ill. attól Ny felé is megfigyelhettem az egykor É-i homlokzat Ny-i szakaszán.

Szennyvízvezeték kiépítése, korszerűsítése

Az épület K-i tömbjében négy helyen volt szükség a kijelölt helyiségeken keresztül árok ásására a szennyvízvezeték elkészítéséhez. A műemléki hatástanulmány⁸² számozása szerinti 22. sz. helyiségben a tervezett szennyvízcsatorna árok mélyítésekor két szellőzőkürtővel rendelkező építmény került elő. Ennek elbontása nem volt lehetséges, ezért a szomszédos 23. sz. helyiségben készítették el az épületen K–Ny-i irányban, majd a K-i külső falon, a folyosón keresztül az udvarra átmenő árkot. A mintegy 2 m mélységben kiásott árokból főként késő középkori, kora újkori leletanyag került elő. Az épület jelenlegi padlósíntjéig terjedő feltöltés két vastag alsó rétegből, és egy felső, mintegy 25 cm vastag rétegből állt. A helyiség előtti folyosószakaszon is ugyanezt figyeltük meg. A folyosó udvar felé eső alapozási részét áttörve több, másodlagos helyzetben lévő gótikus bordát emeltünk ki a falból.

Az udvari oldalon egy feltehetőleg 19. század végi járószinthez csatlakozó csapadékvíz-elvezetőt figyeltünk meg, és alatta két rétegből álló feltöltést.

A 22. sz. helyiségen keresztül jövő fővezetékét a Ny-i oldal DNy-i vizesblokkjához vezették. Az udvar közepén lévő három tiszafától D-re vezetett, K–Ny irányú, de enyhe ívben törő árok mélysége Ny-on 40 cm, K-en 70 cm körül volt, szélessége 40 cm. A megfigyelések szerint az árkot egy igen kevert feltöltésben nyitották, amelyet a korábbi közművezetékek bolygattak. Több helyütt elértek a téglából készült barokk csatorna tetejét. Számottevő régészeti megfigyelést nem sikerült tenni.

A D-i előcsarnokhoz vezető árokszakaszban a villámhárító kútját találtuk meg. Közvetlenül a D-i bejárat előtt mintegy 70 cm mélységben egy erősen égett, faszenes területet találtunk. A mintegy 1 m²-nyi terület bővebb megfigyelésekre nem adott lehetőséget.

A 18. sz. helyiségben egy minden bizonnyal vízvezetőrendszerhez tartozó építmény mellett vezették ki a mai vezetékét az épület Ny-i oldalára. A külső szakaszon is főként kevert feltöltést figyeltünk meg az árok oldalain.

A 24. sz. helyiségben egy rövid belső, és egy hosszabb külső szakaszon végeztünk megfigyeléseket. A fal áttörése nyomán a falszerkezetre tettem megfigyeléseket.

A K-i szárny középrizalitjától É-ra, a 31. sz. helyiségben készítettek egy rövid árokszakaszt. Ebben szintén két réteg volt, valamint a felső padló alatti feltöltés. A két feltöltés között nagy méretű, nyolcszögű padlótéglából álló padlósíntet találtam. A külső árokszakaszban a Kozák Károly által már feltárt, a középkori várhoz tartozó támpillér került ismét elő.⁸³

Az épületen kívül, a K-i oldal mentén húzódó, É–D irányú szennyvíz fővezeték készítésekor végeztem régészeti megfigyelést. Az árok két szakaszból állt: az épület ÉK-i sarkánál lévő egykori óvóhelyiségtől É-ra, ill. D-re húzódó szakaszok. Ide tartozik természetesen az egykori óvóhely belsejében kialakított szakasz is.

Az óvóhelytől D-re lévő mintegy 8 m-es szakaszon nagyjából az óvóhely alapjáig jelentős mennyiségű téglatormelék feltöltésben haladtak az árok mélyítésekor. Ezen a szakaszon, úgy tűnik, az épületet a helyszínrajzokon ábrázolt domb szélére építették. Megfigyeléseim igazolták az 1794-ben készített metszetrajzon ábrázolt terepviszonyokat.⁸⁴ Véleményem szerint a K-i oldalon megfigyelt tormelék nagyrészt a Pollack-féle épület építkezéseivel kapcsolható. A K-i szárny középrizalitjának vonalában már csak mintegy 80 cm mélységben haladtak az árokkal, itt is jelentős téglatormelék volt. Ehhez járult egy felső, barna kevert réteg a járda alatt. Az ároknak a középrizalittól D-re eső szakaszán mintegy 70 cm mélységű árokszakaszban haladtunk. Itt kevert, barna, fekete feltöltés volt. Az árok alján helyezkedhet el a hódoltságkori, vagy késő középkori járószint. A feltöltést egyébként már korábban vezeték- és kábelrendszer bolygatta meg. A feltöltésből török talpas tál töredéke is előkerült. Az óvóhelyben kiásott szennyvízárkokból előkerült leletanyag egyértelműen annak a feltöltésnek a kora újkori voltát bizonyítja (hódoltságkori leletanyag, barokk csempetöredékek).

Az óvóhelytől É-ra eső vezetékekhez szennyvízárkokat alakítottak ki. Ezen a részen a mintegy 4 m-rel lejjebb, a Várközben elhelyezkedő aknához kellett csatlakozást kialakítani. Az árok ásása során téglaburkolatos terasz maradványait (19. század), valamint egy jégverem boltozatát (19. század vége, 20. század eleje) tártam fel. A jégverem miatt az aknák kiépítését az eredeti nyomvonalától kissé K-re kellett kialakítani. Az árkokban a már említett téglakő feltöltést, majd a sárga altalajt lehetett megfigyelni. 18–19. századi kerámia, cserép-kályha-töredékek, bélyeges téglák kerültek elő.

A Várközben, a megyeháza É-i oldala mentén nyitott árokszakaszmár a sárga altalajba mélyült. A korábbi vezeték árkan kívül egyéb régészeti jelenség nem volt. A támfalban megfigyeltük a jégverem befalazott bejáratát.

Csapadékvíz-elvezetéshez kapcsolódó munkák

Az épület D-i oldalán, a DNy-i, a DK-i sarkoktól, a D-i szárny középrizalit sarkaitól és a fal valamint a rizalit szögleteitől indultak a 30 cm széles árok a D-i oldal mentén

82 Gere László: A szekszárdi vár az irott források és az eddigi ásások alapján. In: *Castrum* 8 (2008) 67–70.

83 Kozák Károly: A szekszárdi bencés apátság feltárása I. In: *A szekszárdi Balogh Ádám Múzeum Évkönyve* I (1970) 155–180., 6. kép, 171–173, 31. kép.

84 Uo. 157, 3. kép.

húzott, szintén 30 cm szélességű árokhoz. Ezek az árkok sekély mélységűek (40–50 cm) voltak, kevert feltöltésbe mélyültek. Régészeti objektumok nem mutatkoztak.

Az udvar D-i felében 6 helyről vezették a csapadékvizet 1-1 gyűjtőbe, és kötik össze ezeket a faltól induló árkokat. Ezek az árkok 40 cm szélesek voltak, mélységük a falnál 30 cm mélységűek, lejtenek a gyűjtők felé. Az árkok a szennyvíz elvezető vezetékhez ásott árkoknál már említett erősen kevert feltöltést mutatták.

Az apátsági templom területén 2011. október közepén kezdődött meg az udvar É-i részén a burkolat cseréjéhez szükséges munkák előkészítése. Ennek keretében a csapadékvíz-elvezető árokrendszer elkészítése, valamint az új díszvilágítás elkészítése keretében a pillérek É-i oldalát megvésték és az oda vezető vezetékeket elhelyezték. A szentélyrekonstrukció elkészítéséhez 4 oszlop biztonságos felállítása miatt 4 pilléralap kiásása vált szükségessé. A szentély 2 K-i pillére között 2 oszlogödör elkészítését tette szükségessé a terv. A két K-i pillér között – miután éppen ezen a részen fut a szentélyrekesztő újkori roncsolásokkal kevésbé bolygatott része –, É–D irányban, a DK-i pillér É-i szakaszához csatlakozóan nyitottam 85 cm szélességben árkot.

A felső, a korábbi burkolatot képező kötörmelék alatt kevert feltöltésű szintet értünk el. A korábbi, Kozák Károly féle 1970. évi dokumentációból kiderült,⁸⁵ a törtkőből készült É–D-i fal a DK-i pillér É-i síkjához csatlakozott. Ez a pillértől 205 cm-re megszakad egy K–Ny-i téglafal miatt. A téglafal Kozák Károly dokumentációja alapján a 21. sír D-i fala volt. A sír É-i falát a barokk csatorna készítésekor, vagy korábban bonthatták el.

Az árok megnyitása nyomán tett megfigyeléseim szerint az É–D irányú törtkő falazat (szentélyrekesztő) és a téglasir fala nincs kötésben egymással. A téglasir fala egyértelműen átvágta a szentélyrekesztő alapozását. A sír lényegesen későbbi lehet a szentélyrekesztőtől. Korát rétegtani alapon a különböző korú szintsüllyesztések miatt ma már nem lehet pontosan megállapítani. A téglafaltól É-ra a pillér alsó kiugrásától mért 80 cm mélységig igen kevert, téglás törmelék mutatkozott.

Az ÉK-i pillér és a szentély fala között a tervezett oszlop állításához kb. 100×90 cm-es, téglalap alakú gödröt ástunk kb. 60 cm mélységben. A gödör DNY-i felében egy K–Ny-i irányú, téglából készült falazatot találtunk, amely 40×30 cm kiterjedésű volt. Ezt a falat minden bizonnyal az É–D-i csatorna készítésekor roncsolhatták. A gödör többi részében barna, erősen kevert, téglatörmelék feltöltést találtunk.

A DK-i pillér és a szentély fala között a tervezett oszlop állításához kb. 100×90 cm-es, enyhén téglalap alakú gödröt ástunk kb. 60 cm mélységben. A gödör Ny-i felében és a pillér irányában megtisztítva a területet egy K–Ny-i irányú téglafalazatot találtunk, amelyet É–D irányban 100 cm és K–Ny-i irányban 50 cm nagyságban tisztítottunk meg. A téglák között egy fehér mészkőből készült sarokfaragványt találtam, amelyet további

vizsgálatok céljából kiemeltünk. A falazat ebben az esetben is a tervezett alap területén kívül esett, annak elkészítését nem akadályozta.

Az apátsági templom területén a kivitelezés hat szakaszon készített rövidebb-hosszabb árkot. Ezek az árkok az előző helyreállításkor visszatöltött és az azon elhelyezkedő kavicságy rétegeken mentek keresztül. A tisztításon, a megfigyelésen és a dokumentáláson kívül egyéb régészeti teendő nem volt szükséges.

Az apátsági templom burkolatcseréhez az új burkolat aljzatának előkészítéséhez az apátsági templom mai törtkőves burkolatának eltávolítására, kiegyenlítésére volt szükség. A kiegyenlítéshez tartozott, hogy a mellékkápolnák korábban megemelt szintjét a főhajó szintjére süllyesszék. A munkálatok során azonban a mellékkápolnák ívében az É-i és a D-i oldalon is a barokk templom falmaradványai kerültek elő.

Október végén az udvaron a bejáratától a leendő kávézóig vezető K–Ny-i árkot, valamint közvetlenül a kapun belül egy É–D-i árkot ásott a kivitelezés. Az É–D-i árokban átlagosan 40 cm mélységben két K–Ny-i falcsont jelentkezett, ami a kábel fektetése szempontjából nem jelentett akadályt. A K–Ny-i árokban majdnem az udvar egész szélességében egy átlagosan 80 cm vastagságú téglafal húzódtott. Ezek a falak feltehetőleg a 18. századi építkezések maradványai. A falkorona magassága a kivitelezés számára nem jelentett akadályt. A falak megtisztítása, dokumentálása, védőborítása után elvégezték a kábelfektetést.

Vármegyeháza előtti terület

A megyeháza bejárata melletti É-i oldalon, a csapadékvíz elvezetéséhez készülő vezetékhez árkot ástak. Az árok K-i végén, a falszögletben az É–D-i és a K–Ny-i falhoz igazodva egy derékszöveget alkotó falrészlet került elő. A falazat élénkörös téglából készült, a jelenlegi betonjárdától mintegy 33 cm mélységben került elő. A falazat alját nem értük el, az árkot a csővezetékhez szükséges mélységig, átlagosan 80 cm mélységig ásták ki.

Ugyanezen árokban, a fentiekben leírt jelenségtől Ny-ra egy megközelítően É–D-i falazat darabját találtuk. A főként kőből készült falazat a jellegzetes fehér habarccsal készült, ami a középkori eredetet mutatja. A fal vastagsága 105 cm. A falazat a járda szintjétől 45 cm mélységben jelentkezett, de É-i oldalát legújabb kori villamosvezeték fektetések szétvésték, majd a vezetéket téglasorral védték le. Ez a Ny-i várfal É–D-i szakaszának egy része. Az úttest alatti árokszakaszban több beásást találtunk, amelyek minden valószínűség szerint kiszedett falak helyei.

A vármegyeháza bejáratától D-re a középízalalt DK-i sarkától megközelítően Ny-i irányba induló árok a korábbi csapadékvíz-elvezető csatorna felett haladt egészen az úttest Ny-i szélén lévő aknáig. Ezen a szakaszon a korábbi csatorna miatti csak kevert, bolygatott feltöltést lehetett megfigyelni.

A Béla téren elvégzett munkák legfőbb tanúsága, hogy a régészeti jelenségek közvetlenül a burkolatok alatt kezdődnek. Azaz egykor minden bizonnyal szintsüllyesztés történt az építkezésekhez, a megyeháza kivitelezéséhez kapcsolódó tereprendezésekkor.

85 WMMM Rég. Adattár: 139-73; Kozák Károly: A szekszárdi bencés apátság feltárása III. In: A szekszárdi Balogh Ádám Múzeum Évkönyve IV–V (1973–1974) 167–202. 176, 182, 184, 20. kép, 23–25. kép

A vármegyeháza előtti részen a nagyfeszültségű villamosvezeték cseréjéhez, a megyeháza villamos ellátásához készítettek É–D irányú, mintegy 90 cm széles kábelárkot. A megyeháza bejáratától a bíróság előtti kábeleződobozig húzódott, D-i vége a megyeháza bejáratához közel K-i irányba fordult, a megyeháza faláig. A megyeháza falához tartó szakaszon egy 105 cm vastag falat találtunk, amely középkori jelleget mutatott. A falkorona szintje a jelenlegi betonjárda szintjétől 45 cm mélyen volt. Ez a fal egy újabb részlete a Ny-i várfal É–D-i irányú szakaszának. A falhoz annak K-i oldalán téglapítvány csatlakozott.

Az É–D-i árokban 45 cm mélységben egy K–Ny irányú kőfalazatot találtunk. A kövek kötőanyaga szürkésfehér habarcs, a fal szélessége 105 cm volt. Ny felé nem folytatódott, azaz egy pillérnek bizonyult, a vár ÉNy-i pillérét találtuk meg. A pillér készítésekor egy korábbi sír alsó felét is roncsolták. Az árokban a megyeháza alatt húzódó Árpád-kori temető további sírjait találtuk meg. A pillér mellett és tőle É-ra is folytatódtak a sírok.

A temető területén egy minden bizonnyal a 19. század első feléből származó (meszes)gödör szakította meg a sírok sorát. A megnyitott árokban összesen 11 sírt tártunk fel. Egy sírt leletei (S-végű hajkarikák, fonott gyűrű) alapján a 11. századra keltezhetünk. A vár feltárt pillére a 3. sírt vágta medencétől lefelé. A temető minden bizonnyal folytatódik Ny-i irányba, a tér felé.

A pillértől É-ra lévő árok szakaszban két sáncárkot találtunk. A megyeháza ÉNy-i sarkával egyvonalban kezdődött egy sáncárkok, ennek több (K–Ny-i irányú) 20. századi vezeték roncsolta a betöltését. A bíróság előtti szakaszon egy újabb sáncárkot tártam fel.

A belső sánc az 1783. évi alaprajzon ábrázolt (15. századi vár) É-i sáncárka. Az elsőtől É-ra előkerült második sáncárkok az Ottendorf Henrik által ábrázolt vár É-i árkával azonosítható.⁸⁶

Az épület K-i oldalán, az É-i harmad közepe táján található a gázvezeték épületbe kötő része. A vezeték árkait a K-i oldalon a sétány épülethez közeli széle mellett ásták egészen az épület DK-i sarkáig; itt bekanyarodva, a járda külső oldalán kerüli meg az épület D-i részét, az épület Ny-i oldalán, annak D-i részén húzódik, a Ny-i oldali rizalit D-i oldalánál kialakított csatlakozóig. Az árok oldalában a szennyvízvezetékek árkaival már megismert erősen kevert feltöltést figyeltem meg.

A kutatás során feltárt leletanyag gótikus bordákból, bordacsomópontból, fészlópokból, könyöklőkből; őskori, hódolt-ságkori és késő középkori kerámiából áll.

Összefoglalva: a vármegyeháza felújításakor az épület különböző fázisairól számos új megfigyelést tettünk. Kiemelkedő jelentőségű a gótikus kápolna feltárása volt. Nem kevésbé jelentős, hogy a szekszárdi vár újabb részei kerültek elő. Az apátsági templomtól É-ra, az épület alatt Árpád-kori temető sír-

jai kerültek elő. A temető a mai Béla tér K-i részén folytatódik. A megfigyelések Szekszárd Árpád- és középkori, valamint kora újkori és újkori történetéhez nyújtottak alapvetően új ismereteket.

VIZI MÁRTA

321. Szeleste határa (Vas megye) Ő, U, Á

Fagyos-Sehol (KÖH 77379): A Szelestei-patak mindkét teraszán, a kökereszt környékét jártuk be. Ez részben a Sehol, részben a Fagyos dülő területe. Itt az eredeti forrás medrét vízrendezéskor kiegyenesítették. A lelőhely DNy-i szélét a mostani villamos felsővezeték metszi és a Sehol-dülőbe vezető dülőút halad át rajta. Kisebb részben őszi vetésen, nagyobb területen őszi mélyszántáson jártunk. Jó látási viszonyok között, száraz öntéstalajon.

GPS-sel mértük be a lelőhelyen talált leleteket: őskori és Árpád-kori edénytöredékeket gyűjtöttünk, amelyek településre utalnak. Kiterjedése kb. 300×150 m.

Sehol IV. (KÖH 77377): A pataktól ÉK felé továbbhaladva – egy korábbi lelőhelyünk közelében – a Sehol-dülő területén újabb, nagy kiterjedésű lelőhelyet találtunk, szintén őszi szántáson és vetésen, enyhén kavicsos, barna erdőtalajon.

A DVK és Árpád-kor edénytöredékeit gyűjtöttük fel. GPS-sel mértünk. A lelőhely ÉK-i részén halad át az előbb említett földút. Kiterjedése kb. 150×150 m.

Munkatársak: Ilon Gábor régész, Radics András régésztechnikus.

NAGY MARCELLA

322. Szendrőlád, Zápportározó (Andrástanya) (KÖH 90169)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) U

2011. május 24–27 között a „Szendrőlád-Zápportározó (Andrástanya)” árvízvédelmi munkákhoz kapcsolódó projekt keretében végeztünk próbafeltárást, ahol a gát területe régészetileg negatívnak bizonyult, viszont a közeli anyagyerőhely teljes területén neolitikus telep nyomait találtuk.

MAKOLDI MIKLÓS

323. Szentendre, Belterület (MRT 7. k. 28/3. lh., KÖH 11524) (Pest megye) Ró?

A Fő tér és környéke rekonstrukciója során végzett földmunkák szakfelügyeletét 2011. április–augusztus hónapokban elvégeztük. A szakfelügyelet során, a Fő téren ásott vízvezeték árokban melléklet nélküli, valószínűleg római kori csontvázmaradvány került elő.

OTTOMÁNYI KATALIN

⁸⁶ A szekszárdi várról legutóbb Miklós Zsuzsa: Tolna megye várai. *Varia Archaeologica*. XXII. Budapest, 2007, 371–374. és Gere László: A szekszárdi vár az írott források és az eddigi ásások alapján. *Castrum* 8 (2008) 67–70. készített tanulmányt levéltári és régészeti források elemzésével.